

УДК: 1+17.022.1

Екоцентризм у світоглядній парадигмі нової економічної людини

О.Б. ПЕТИНОВА

Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського, м. Одеса, Україна, E-mail: oksanapnpu@gmail.com

Авторське резюме

Стаття присвячена соціально-філософському осмисленню екоцентристської світоглядної орієнтації Нової економічної людини. Становлення особистості ринкового типу в Україні нерозривно пов'язується з її акцентуацією на екологічний розвиток. Проблема взаємовідносин людини і природи в умовах глобалізації, бурхливого розвитку науки і техніки набуває особливої актуальності, адже навколишнє середовище виступає не лише місцем існування громадян України, але й одночасно об'єктом і результатом їх трудової діяльності. Автор наголошує на тому, що економічна система виникає, розвивається й функціонує в екологічній системі. В роботі акцентується увага на тому, що атрибутивною складовою Нової економічної людини має бути високий рівень екологічної культури, яка спрямовується на подолання власної обмеженості та організацію природного світу шляхом реформування споживацького підходу до навколишнього середовища. В політиці України філософія ринку має бути замінена філософією симбіозу, який призведе до орієнтації на відновлення репродуктивних здатностей екосистем.

Ключові слова: нова економічна людина, еколого-економічна система, екологізація, екоцентричний світогляд, екоцентрична етика, екомологія, глобалізація, гуманізація.

Ekotsentryzm of vision of a new economic paradigm of human

O. B. PETINOVA

The South ukrainian national pedagogical university named after K. D. Ushynsky, Odesa, Ukraine, E-mail: oksanapnpu@gmail.com

Abstract

The article deals with the socio-philosophical understanding of eco-centric world-viewing orientation of New homo economicus. The establishment of market-type person in Ukraine is inseparably connected with its accentuation on the ecological development. The problem of interrelation of human and the nature under the conditions of globalization, fast development of the science and technology gains the peculiar currency as the environment is not only the place of Ukrainian citizens' existence, but also the object and the result of their labour activity. The author underlines that economic system appears, develops and functions in the ecological system. The fact, that the attributive component of New homo economicus is the high level of economic culture, which is oriented on the overcoming of own narrow-mindedness and the organization of the world of nature by the mean of reformation of the exploitative treatment of the surrounding world is emphasized. In the policy of Ukraine the philosophy of the market should be replaced with the symbiosis philosophy, which will lead to the orientation for the restoration of the reproductive abilities of ecosystems.

Key words: new homo economicus, ecological-economic system, ecologization, eco-centric world-view, eco-centric ethics, ecomology, globalization, humanization.

Постановка проблеми. Економічна система, яку створила людина, надзвичайно швидко розвивається в умовах глобалізації та виступає дестабілізуючим чинником екологічної системи, при цьому порушуючи її загальну рівновагу. Екологізація економіки та освіти є чинником сталого розвитку суспільства. Сьогодні людина, як складова екологічної системи, є найбільш агресивним її ж елементом. Бурхливий розвиток промисловості, індустріалізація й урбанізація здійснюють негативний вплив господарської діяльності на оточуюче середовище, і в глобальній екологічній кризі XXI століття в процесі руйнації людина втрачає можливість відтворювати екологічні системи. Загальна екологічна рівновага порушена, і невтішні наслідки очікують людство в подальшій пер-

спективі, адже екологічні системи характеризуються здатністю до акумуляції негативного впливу, навколишнє середовище, економіка та суспільство поєднуються між собою складними коеволюційними зв'язками.

Становлення Нової економічної людини (під якою ми розуміємо соціально орієнтовану ринкову особистість, яка відзначається високим рівнем економічної культури, орієнтується на досягнення добробуту, високої якості життя, соціальної справедливості та захищеності, має творчі здібності, здатна до ризику та до швидкої адаптації у змінних умовах ринку) в суспільстві України нерозривно пов'язане з її орієнтацією на екологічний розвиток.

Мета дослідження: розглянути екоцентризм як іманентну складову світогляду Нової

© О.Б. Петінова, 2013

економічної людини в ринковому суспільстві України.

Аналіз досліджень та публікацій. Проблема взаємовідносин людини та природи перебуває в колі наукових пошуків дослідників. В XXI столітті проблема взаємодії екології та економіки набуває надзвичайної актуальності, зокрема, різні аспекти цього питання висвітлюють як вітчизняні, так і зарубіжні науковці. Зокрема, Я.Кульчицький зосереджує увагу в своїх роботах на проблемах теорії та методології досліджень еколого-економічних систем та на формуванні соціально-екологічних суспільних відносин у контексті трансформації сучасних еколого-економічних систем [5,6], розкриває особливості екологічної парадигми розвитку економічної теорії у контексті посилення екологізації економіки [7]. С.Злупко розглядає формування, розвиток і сучасний стан економічної системології в Україні [4].

С. Подолінський аналізує працю людини та її відношення до розподілу енергії [13]; особливості сучасних економічних систем досліджує І.Грабинський [2]; характерні риси екоцентричного світогляду висвітлюються в роботах С.Роу [14,15] і т.д.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи останні дослідження сучасних економічних систем, ми погоджуємось з тим, що будь-яку існуючу сучасну економічну систему слід розглядати як еколого-економічну систему [Грабинський]. Будь-яка еколого-економічна система включає в себе екологічну та економічну підсистеми. Навколишнє середовище є не лише місцем існування людини та об'єктом її трудової діяльності, але одночасно і результатом такої діяльності.

Вчення про екосистему сформулював англійський природознавець А.Тенслі [18]. Однак у процесі виробництва людина використовує сировину для створення будь-яких благ і вилучає її з навколишнього середовища. Таким чином, економічна система виникає, розвивається і функціонує в екологічній системі. Глобальна екологічна криза є дуже нагальною проблемою людства, і її вирішення потребує невідкладних дій як з боку держави, так і від кожної особистості. Атрибутивною складовою Нової економічної людини має бути високий рівень екологічної культури, яка спрямована на подолання власної обмеженості людини як природної істоти (біологічного виду) щодо пристосування в біосфері в умовах постійної конкуренції, вона постає засобом піднесення природності людського буття до надприродності, вивищення однієї з форм живої речовини — людини розумної — до чинника, що організовує природний світ. Долаючи за допомогою здобутих засобів обмеженість своїх тілесних потенцій в осягненні природи, Нова економічна людина повинна реформувати споживачий підхід до навколишнього середовища,

адже в умовах глобальної екологічної катастрофи існуючі шляхи та напрямки розвитку вже не можуть залишатися попередніми.

Таким чином, під екологічним розвитком ми розуміємо процес, спрямований на конструктивну зміну відношення особистості та суспільства в цілому до довкілля. На наш погляд, екоцентризм – єдиний універсальний світогляд, який переорієнтовує ціннісні орієнтації Нової економічної людини на планету Земля: вона є центром Життя, вона – ціле, а люди – лише її складові. Така фундаментальна філософія забезпечить онтологічне сприйняття, яке заперечує існування будь-яких відмінностей між людиною та природою, що будуть достатніми для оголошення людини найвищою цінністю. Екоцентризм забезпечує природоцентристську систему цінностей.

Прихильники екоцентризму висувають радикальний виклик антропоцентризму, який призвів до руйнування довкілля, так як природа використовувалась для забезпечення потреб людини. Екоцентрична етика спрямована на розробку систематичного базису для захисту природного середовища. Еколог А.Нейсс [11] визначає антропоцентризм головною причиною екологічної кризи. Як відзначає С.Роу, екоцентричний світогляд базується на твердженні про те, що в порівнянні з важливою частиною природи – людством, вся екосфера безумовно важливіша: вона є найбільш складною, креативнішою, інтегрованішою навіть за сам час. Навколишнє середовище, яке визначається антропоцентризмом, як матеріали, призначені для використання людиною, для слугування їх потребам, насправді є джерелом та підтримкою життя, геніальною та творчою матрицею життя [15]. Ми вважаємо дуже слушним твердження С.Роу, за яким екоцентризм – це не лозунг про рівність усіх організмів чи проти тих, хто шукає соціальної справедливості: він визначає екологічний статус всіх організмів, адже екосфера – це Буття, яке переважає за значущістю буття окремих істот і навіть тих, хто проголосив себе «розумними» [14].

Зародження екоцентричної етики пов'язують з іменем А.Леопольда [8], за якою всі біологічні види (в тому числі люди), виступають продуктом тривалого еволюційного процесу і тому між собою тісно пов'язані в життєдіяльності. Головною ідеєю А.Леопольда є ідея «Етики землі», і завданням екоцентризму є збереження повноти екосистем та екологічних процесів. Розрізнення понять «біоцентризм» та «екоцентризм» досить нечітке, ключовою відмінністю є взаємодія живих та неживих систем в екоцентризмі та виключно живих систем у біоцентризмі [9].

Філософію навколишнього середовища та екологічні рухи розділяють на два «інтелектуальні табори» – антропоцентричний (чи людиноцентричний) та біоцентричний (чи

життєцентричний). Такий розподіл також описується за допомогою іншої термінології, а саме «поверхової екології» на противагу «глибинної екології», «техноцентризму» та «екоцентризму». Так, головною цінністю в техноцентризмі визнається техніка, що може впливати, контролювати та захищати навколишнє середовище, в той час як екоцентристи розглядають людей не як контролерів природи, а як підкорених природі; не визнають сучасні технології та бюрократію і переконані в тому, що природу та всі процеси, які в ній відбуваються, слід поважати, й при цьому визнання її самоцінності є важливішим, ніж технологічний контроль. Техноцентристи ж дотримуються іншої думки: людина повинна керувати природою, і вирішити екологічні проблеми не можна шляхом зниження обсягів промислового виробництва, єдиний і вірний шлях до цього – наукові досягнення, і подальший розвиток промислово розвинених країн та вирішення екологічних проблем визначається науково-технічним прогресом. Екоцентризм як філософська течія в рамках руху за збереження навколишнього середовища, «рух зелених» як політичний та етичний рух, спрямований на захист та покращення якості природного середовища шляхом зміни діяльності людини від руйнування природи до переосмислення політичної, екологічної та соціальної організації, спрямованої на переосмислення взаємовідносин між природою та людиною, адже всі організми нашої планети та природне середовище заслуговують рівної уваги при моральній оцінці політичної, економічної та соціальної політики.

У 2004 році Т.Москвін та С.Роу в журналі «Biodiversity» опублікували «Маніфест Землі» [10], який став платформою, що об'єднує більш ранні роботи з екологічної етики, зокрема, Платформу глибинної екології [12], Статут Організації Об'єднаних Націй з охорони природи [17], Статут (Хартія) Землі [16]. Так, Платформа глибинної екології була розроблена у 1984 році А.Нейссом та Дж.Сешнсом; рух глибинної екології надає творчості Природи та всім організмам й екосистемам більш важливого значення, ніж просто визнання їх в якості ресурсів для людини. Статут Організації Об'єднаних Націй з охорони природи було укладено в 1982 році, в ньому підкреслювалась залежність форм життя від функціонування природних систем й необхідність охорони природи (з точки зору її корисності для людини). Принципами Статуту Землі у 2000 році визначено повагу до всіх форм життя, піклування про них, екологічна цілісність, яка визнається пріоритетом над гуманізмом. У Статуті підкреслюється взаємозв'язок між збереженням біологічного розмаїття та відновленням чисельності видів та екосистем Землі, які вимирають.

Маніфест Землі переносить акцент з незаперечної цінності життя людини на Екосферу

як складну систему органічних, неорганічних та симбіотичних структур і процесів на планеті Земля. Саме Екосфера є материнською матрицею, яка дає життя всім організмам, в тому числі людині. Економічна глобалізація призвела до переконання в перевазі біологічного виду людини над іншими, однак не можна розглядати Землю з її екосистемами та чисельними органічними й неорганічними складовими лише з точки зору здатності до задоволення потреб людини. І досить слушною думкою, яку ми повністю підтримуємо, є твердження Т.Москвіна та С.Роу про те, що Земля – наш дім, людина – частина Землі, так званий продукт гармонійно співіснуючого світу землі, моря, неба й незліченної кількості організмів, значення існування яких людина до кінця не розуміє. Маніфест Землі включає 11 принципів, 6 перших з яких позиціонуються як головні і 5 останніх – як принципи дії. Основні: екосфера – головна цінність для людини; відновлювальна та репродуктивна здатність екосистем Землі залежить від їх цілісності; Земля – основоположне світоглядне поняття, яке підтверджується історією природи; екоцентричні моральні принципи ґрунтуються на усвідомленні місця людини в природі; головною цінністю екоцентричного світогляду є розмаїття екосистем та культур; екоцентричні моральні принципи підтримують соціальну справедливість. Принципи дії: захист та збереження творчого потенціалу Землі; зменшення народонаселення Землі; зменшення обсягів ресурсів, які використовує людина; створення екоцентричної системи управління; поширення головних ідей Маніфесту [10].

Серед екологічних концепцій економічних систем найбільшого поширення отримала Екологічна парадигма економічної науки С.Подолинського. Науковець робить висновки про те, що загальна кількість енергії, яку ми одержуємо від поверхні Землі, з її нутра і від Сонця, поволі зменшується, одночасно з цим збільшується нагромадження енергії на поверхні Землі; це збільшення відбувається під впливом праці людей і тварин (під працею розуміється кожне вживання механічної або фізичної сили людей або тварин, яке веде до збільшення бюджету енергії на земній поверхні); людина (якщо розглядати її, як термічну машину) має певний економічний коефіцієнт, який зі зростанням потреб людини все зменшується; одночасно продуктивність праці зростає в вищій мірі, ніж зменшується економічний коефіцієнт і, таким чином, потреби задовольняються легше і в більшій кількості; доки людина має змогу розпоряджатися такою кількістю хімічних споріднень і вільної механічної праці, що ця кількість перевищує його власну силу стільки разів, скільки разів знаменник економічного коефіцієнта більший від чисельника, – доти існування людства матеріально забезпечене» [13]. Таким чином найкращими

способами господарювання визнаються ті, що сприяють нагромадженню енергії на Землі.

В.Вернадський, розробляючи своє вчення про ноосферу, фактично завершив теоретичну концепцію С.Подолінського. Основним фактом геологічної історії мислитель визнає створення культурної біохімічної енергії. У своїх роботах науковець розглядає ноосферу як такий стан біосфери, в якому в якості нової небувалої на планеті геологічної сили повинні виявлятися розум та спрямована ним праця людини [1], тобто, ноосфера є глобальною еколого-економічною системою.

С.Злупко обґрунтовує необхідність існування екомології як науки про взаємини суспільно-економічних та природних систем. Його екомологічна концепція підкреслює єдність людини та природи, і природа – це основа не лише біологічної, але й психологічної сутності людини, тому ментальність, духовна культура, особливості та культура ведення господарства пояснюються лише з урахуванням території проживання і особливостей природного середовища. Тому система національних цінностей ґрунтується на аналізі природного середовища існування народу. Роль екогомології автор вбачає у створенні передумов розвитку національної економіки, яку персоніфікує людина.

Між екогомологією і національною економікою спільне те, що вони враховують єдність економічної та екологічної безпеки; економіку не можна вважати ефективною, якщо зруйновано трудовий потенціал, вимирає населення, забруднені ґрунти й водойми, повітря, якщо марно витрачають мінеральні, лісові та інші ресурси, якщо функціонують застарілі технології, знищують фауну і флору, оскільки всі ці явища тісно взаємопов'язані, а із системи цих зв'язків не можна вилучити освіту, духовність, вірування, бо все це елементи єдності світу. Завдання практичної політики — розробляти ефективні заходи, спрямовані на збереження довкілля, придатного для цивілізованого життя. Екомологія є одним з чинників гуманізації людської свідомості. Мислитель зазначає, що в умовах активізації глобалізаційних процесів

відбувається розмивання людських цінностей і стандартизація людини, вона дедалі частіше сприймається як уніфікована планетарна одиниця, тим часом саме національне, етнічне та культурне різноманіття, як і різноманіття самого природного середовища, творить цілісність Всесвіту і забезпечує органічний розвиток людини і довкілля. Якщо знищити це різноманіття, то наша планета змертвіє. Без урахування економічних, правових, культурних, морально-етичних, етнічних механізмів неможливо забезпечити органічність розвитку людини і довкілля на глобальному, регіональному, національному та локальному рівнях. Людський потенціал з усією його енергетикою і культурним надбанням, до якого належать і новітні технології в усіх їхніх проявах, — це інструментарій, що його використовує екогомологія [3].

Висновки. Отже, ми переконані в тому, що Екосферу слід розглядати в якості загальної основи будь-якої діяльності Нової економічної людини, а екоцентризм – як ціннісну орієнтацію; без екоцентричної перспективи та цінностей, які перевищують особисті інтереси, вирішення політичних, економічних та релігійних конфліктів буде неможливим. Програми оздоровлення людини і планети в цілому будуть недієздатними в умовах вузького бачення сутності й призначення людини.

Естетика та гармонія Землі повністю не усвідомлюються людиною, тому завдання, яке покладене на наше суспільство – відновлювати красу Землі, стати етичними членами екосистеми, здатними до співпраці на планетарному рівні. Гомоцентрична система управління, яка сприяє збільшенню масштабів експлуатації ресурсів Землі, має бути замінена концепцією збереження цілісності Екосфери та її елементів. Політика України повинна враховувати ідеологію ринку, однак і обмежувати її: на зміну виключно філософії ринку має прийти філософія симбіозу, в рамках якої всі члени Землі співіснують на принципах миру та згоди; саме така орієнтація буде сприяти відновленню репродуктивних здатностей екосистем.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Вернадський В. Декілька слів про ноосферу [Текст] // Людина і довкілля: У 2-х книгах. – Кн. 2. – К.: Заповіт, 1995. – С. 427.
2. Грабинський І.М. Сучасні економічні системи [Текст] / І.М.Грабинський. – Львів: Інтереко, 1997. – 176с.
3. Злупко С. Наука про органічний розвиток людини та довкілля [Текст] / Степан Злупко // Вісник. – № 10, 2002. – Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua/portal/all/herald/2002-10/4.htm>. Дата звернення 28.09.2013. – Назва з екрана.
4. Злупко С. Формування, розвиток і сучасний стан економічної системології в Україні [Текст] / С.Злупко // Економіка України. – 2005, № 3. – С. 77-83.
5. Кульчицький Я.В. Екологічна парадигма розвитку економічної теорії у контексті посилення екологізації економіки [Текст] / Я.В.Кульчицький // Науковий вісник, 2005. – № 15.6. – С.220 – 224.
6. Кульчицький Я.В. Еколого-економічні системи (проблеми теорії і методології дослідження) [Текст] / Я.В.Кульчицький. – Львів: УкрДЛТУ, 2003. – 64 с.
7. Кульчицький Я.В. Проблеми формування соціально-екологічних суспільних відносин у контексті

- трансформації сучасних еколого-економічних систем [Текст] / Я.В.Кульчицький. – Львів: Камула, 2005. – 144 с.
8. Leopold A. A sand county almanac [Text] / A.Leopold. – New York: Oxford University Press, 1949.
9. Leopold A. Ecocentrism [Text] / A.Leopold. – The Oxford Pocket Dictionary of Current English, 2009. – Encyclopedia.com. – Retrieved 13 June 2009
10. Mosquin T., Rowe S. A Manifesto for Earth [Електронний ресурс] / Ted Mosquin, Stan Rowe. – Biodiversity № 5 (1) 2004. – С.3 – 9. – Режим доступу: <http://www.ecospherics.net/pages/EarthManifesto.pdf>. Дата звернення 26.08.13. – Назва з екрана.
11. Naess, Arne & Sessions, George 1984. «A Deep Ecology Eight Point Platform» cited in Deep Ecology for the 21st Century, Readings on the Philosophy and Practice of the New Environmentalism, ed. George Sessions, Shambhala, Boston and London, 1995.
12. Платформа глибинної екології [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ecospherics.net/pages/eightpoints.html> Дата звернення 26.08.13. – Назва з екрана.
13. Подольский С. Труд человека и его отношение к распределению энергии [Текст] / С.Подольский // Слово. – № 4/5, Санкт-Петербург, 1880. – С.135 – 211.
14. Rowe, Stan J. Ecocentrism and Traditional Ecological Knowledge [Електронний ресурс] / Stan Rowe. – Режим доступу: <http://ecotopianetwork.wordpress.com/2010/06/23/ecocentrism-and-traditional-ecological-knowledge-j-stan-rowe/> Дата звернення 28.09.2013. – Назва з екрана.
15. Rowe, Stan J. Ecocentrism: the Chord that Harmonizes Humans and Earth [Text] / J. Stan Rowe. – The Trumpeter 11(2). – 1994. – pp. 106-107.
16. Статут (Хартія) Землі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.earthcharterinaction.org/content/>. Дата звернення 26.09.13.
17. Статут Організації Об'єднаних Націй з охорони природи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ecospherics.net/pages/worldnature.html> Дата звернення 24.09.13. – Назва з екрана.
18. Tansley A.G. The Use and Abuse of Vegetational Concepts and Terms [Text] / A.G. Tansley // Ecology. – 1935. – Vol.16, No.2.- P.284-307.

Стаття надійшла до редакції 14.10.2013

REFERENCES:

1. Vernadskyi, V. Dekilka sliv pro noosferu (Few words about the noosphere). Liudyna i dovkillia: U 2-kh knykh. – Kn. 2. – Kyiv, 1995, 427 p.
2. Hrabynskyi, I.M. Suchasni ekonomichni systemy (Modern economic systems). Lviv, 1997, 176 p.
3. Zlupko, S. Nauka pro orhanichni rozvytok liudyny ta dovkillia (The study about the organic development of the human and the environment). Visnyk. 2002, no. 10. Regime to access: <http://archive.nbuv.gov.ua/portal/all/herald/2002-10/4.htm>
4. Zlupko, S. Formuvannia, rozvytok i suchasnyi stan ekonomichnoi systemolohii v Ukraini (Formation, development and modern state of economic systemology in Ukraine). Ekonomika Ukrainy. 2005, no. 3, pp. 77-83.
5. Kulchytskyi, I.V. Ekolohichna paradyhma rozvytku ekonomichnoi teorii u konteksti posylennia ekolohizatsii ekonomiky (Ecologic paradigm of the economic theory development in the context of the economic ecologization intensification). Naukovyi visnyk, 2005. No. 15.6, pp. 220 – 224.
6. Kulchytskyi, I.V. Ekolohe-ekonomichni systemy (problemy teorii i metodolohii doslidzhennia) (Ecological-economic systems (problems of theory and methodology of investigation). Lviv, 2003, 64 p.
7. Kulchytskyi, I.V. Problemy formuvannia sotsialno-ekolohichnykh suspilnykh vidnosyn u konteksti transformatsii suchasnykh ekolohe-ekonomichnykh system (Problems of socio-ecological public relations formation in the context of modern ecological-economic systems transformation). Lviv, 2005, 144 p.
8. Platforma hlybynnoi ekolohii (The platform of underlying ecology). Regime to access: <http://www.ecospherics.net/pages/eightpoints.html>
9. Podolinskiy, S. Trud cheloveka i ego otnoshenie k raspredeleniyu energii (The human labour and it's relation to the energy distribution). Slovo. Sankt-Peterburg, no. 4/5, 1880, rr. 135 – 211.
10. Statut (Khartiia) Zemli (Statute (Charter) of Soil). Regime to access: <http://www.earthcharterinaction.org/content>
11. Statut Orhanizatsii Ob'iednanykh Natsii z okhorony pryrody (The Statute of United Nations Organization on the nature protection). Regime to access: <http://www.ecospherics.net/pages/worldnature.html>
12. Leopold, A. A sand county almanac. New York, 1949.
13. Leopold, A. Ecocentrism. The Oxford Pocket Dictionary of Current English, 2009. Encyclopedia.com. Retrieved 13 June 2009.
14. Mosquin, T., Rowe, S. A Manifesto for Earth. Biodiversity. 2004, no. 5 (1), pp. 3 – 9. Regime to access: <http://www.ecospherics.net/pages/EarthManifesto.pdf>.
15. Naess, Arne & Sessions, George 1984. A Deep Ecology Eight Point Platform» cited in Deep Ecology for the 21st Century, Readings on the Philosophy and Practice of the New Environmentalism, ed. George Sessions, Shambhala, Boston and London, 1995.
16. Rowe, Stan J. Ecocentrism and Traditional Ecological Knowledge. Regime to access: <http://ecotopianetwork.wordpress.com/2010/06/23/ecocentrism-and-traditional-ecological-knowledge-j-stan-rowe/>
17. Rowe, Stan J. Ecocentrism: the Chord that Harmonizes Humans and Earth. The Trumpeter, 1994, no. 11(2), pp. 106-107.
18. Tansley, A.G. The Use and Abuse of Vegetational Concepts and Terms. Ecology, 1935. Vol.16, No.2, pp.284-307.

Петінова Оксана Борисівна – кандидат філософських наук, доцент
Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського
Адреса: 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 26
E-mail: oksanapnpu@gmail.com

Petinova Oksana Borysivna – PhD in philosophy, associate professor
The South ukrainian national pedagogical university named after K.D. Ushynsky
Address: 26, Staroportofrankivs'ka Str., Odesa, 65020
E-mail: oksanapnpu@gmail.com